

Drept constituțional și Instituții politice II

prof. Mircea CRISTE

prof. univ. dr. Mircea CRISTE

• DREPTURI ȘI LIBERTĂȚI FUNDAMENTALE

- 1. Principii generale
- 2. Clasificarea drepturilor și libertăților
- 3. Reglementarea drepturilor și libertăților fundamentale în Uniunea Europeană

- drepturi - libertăți fundamentale
- drepturi ale omului - drepturi ale cetățeanului
- Comisia de la Veneția a recomandat renunțarea la termenul de *cetățean* pentru cel de *toate persoanele*
- Drepturile fundamentale pot fi stabilite numai prin Constituție sau un act echivalent
- abordarea drepturilor constituționale a devenit una globală și asistăm la o adevărată inflație de drepturi fundamentale, determinată și de receptarea în multe țări a așa zisei teorii a „drepturilor nescrise”, de rang egal cu drepturile înscrise într-o constituție

• *PRINCIPIUL BUNEI CREDINȚE*

- Buna credință - măsură de apreciere a comportamentului uman și un principiu de drept
- uzul de drept, caracterizat prin bună credință, exclude abuzul de drept, ca manifestare a relei credințe
- *Abuzul* reprezintă exercitarea unei prerogative dată, recunoscută sau acceptată unei persoane, peste limitele stabilite, convenite sau acceptabile, într-un mod care ar afecta grav interesele unei alte persoane
- *Abuzul de drept* - exercitarea ilicită a unui drept recunoscut unei persoane în baza unei norme de lege sau a uneia convenționale, peste limitele stabilite și/sau contrar scopului în realizarea căruia dreptul a fost stipulat

Exercițiul drepturilor fundamentale nu este unul absolut, o limitare fiind dată chiar de respectarea drepturilor fundamentale ale celorlalte persoane

- Potrivit art. 57 din Constituție, cetățenii români, cetățenii străini și apatrizii trebuie să-și exercite drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți.
- *Abuzul de drept* - exercitarea ilicită a unui drept recunoscut unei persoane în baza unei norme de lege sau a uneia convenționale, peste limitele stabilite și/sau contrar scopului în realizarea căruia dreptul a fost stipulat

• **PRINCIPIUL EGALITĂȚII**

- consacrat prin art. 16 alin. 1 din Constituție, presupune aplicarea unui tratament juridic egal persoanelor aflate în situații juridice identice sau similare
- egalitatea nu înseamnă uniformitate, fiind posibil un tratament juridic diferit pentru situații diferite
- discriminarea - *orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului*

- Asigurarea unui tratament egal în exercițiul drepturilor fundamentale nu exclude nici instituirea unei protecții speciale pentru anumite persoane: minoritățile naționale, femeile și tinerii, persoanele cu handicap
- Doctrina califică uneori această protecție specială acordată unor categorii de persoane printr-un termen nefericit ales, ca fiind o discriminare pozitivă
- această protecție este recunoscută în considerarea apartenenței la un grup care *virtual* se găsește într-o poziție dezavantajată, inferioară față de alte persoane, într-o situație dată. Acest raport este apreciat *in abstracto*, fiind fără relevanță, sub aspectul acordării protecției, faptul că într-un caz concret nu ar exista acel dezavantaj prezumat.

- **Restrângerea exercițiului unor drepturi**
- ***exercițiul unor drepturi poate fi restrâns :***
 - *numai* prin lege
 - *numai* dacă se impune
 - *numai* în următoarele situații:
 - *i.* apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor;
 - *ii.* desfășurarea instrucției penale;
 - *iii.* prevenirea consecințelor unei calamități naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav.

- Măsura trebuie să fie :
 - proporțională cu situația care a determinat-o
 - aplicată în mod nediscriminatoriu
 - fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății
 - numai dacă este necesară într-o societate democratică
- art. 53 privește numai drepturile consacrate de Constituție, nu și cele stabilite prin legi
- CCR a realizat un examen extins al aplicării art. 53
- La o primă vedere, pare că orice drept fundamental este susceptibil de a face obiectul unei restrângeri
- potrivit principiului proporționalității, restrângerea trebuie să opereze numai în limitele necesare pentru ca acel drept să nu fie, cel puțin în parte, compromis

• **PRINCIPIUL PROPORȚIONALITĂȚII**

- consacrat de art. 53 alin. 2 din Constituția României
- principiul proporționalității are un dublu sens și o dublă aplicare:
 - pe *orizontală*, între cetățeni, care trebuie să-și exercite drepturile cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți (art. 57).
 - pe *verticală*, în raportul cetățeni-putere de stat. Un drept sau o libertate fundamentală nu poate fi restrânsă pe cale normativă, decât dacă este respectat, înainte de toate, principiul proporționalității. Aici este momentul în care respectarea principiului este apreciată de judecătorul constituțional în stabilirea existenței unei violări constituționale.

• PRINCIPIUL UNIVERSALITĂȚII DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR

- art. 15 alin. 1 : pe de o parte, vizează toate drepturile și libertățile enumerate de textele constituționale și legislative și, pe de altă parte, este virtual recunoscut tuturor cetățenilor, chiar dacă pot exista și drepturi pe care unii cetățeni nu le vor exercita niciodată, deoarece nu se vor afla în situațiile specifice prevăzute

• PRINCIPIUL PĂSTRĂRII IDENTITĂȚII MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

- art. 6 alin. 1, stabilește în sarcina statului obligația de a garanta persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase
- valorizat de ansamblul dispozițiilor constituționale privind drepturile fundamentale

- ***PRINCIPIUL NERETROACTIVITĂȚII LEGII***
- toate efectele susceptibile a se produce din raportul anterior, dacă s-au realizat înainte de intrarea în vigoare a noii legi, nu mai pot fi modificate ca urmare a adoptării acestei legi, care trebuie să respecte suveranitatea legii anterioare
- ***PRINCIPIUL ACORDĂRII PROTECȚIEI STATULUI***
 - copiii și tinerii sunt primii care se bucură de un regim special de protecție (art. 49).
 - asistența diplomatică și consulară
 - interdicția extrădării sau expulzării cetățeanului român

• **PRINCIPIUL ACCESULUI LIBER LA JUSTIȚIE**

- dreptul fiecărei persoane de a se adresa justiției pentru apărarea drepturilor
- dreptul la un proces echitabil
- dreptul la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil
- influența resimțită din partea Convenției Europene a Drepturilor Omului, art. 6
- *termenul rezonabil* este o apreciere a instanței. Câteva elemente ar trebui luate în considerare: complexitatea cauzei, conduita reclamantului și cea a autorităților competente și importanța litigiului pentru reclamant
- există o evidentă denegare de dreptate în cazul în care o persoană condamnată în lipsă nu are ulterior posibilitatea de a obține de la instanța care a judecat cauza sa o reexaminare a fondului

- reglementarea de către legiuitor a condițiilor de exercitare a unui drept – subiectiv sau procesual, inclusiv prin instituirea unor termene, nu constituie o restrângere a exercițiului acestuia, ci doar o modalitate eficientă de a preveni exercitarea sa abuzivă, în detrimentul altor titulari de drepturi, în egală măsură ocrotite.
- instituirea unor reguli speciale în ceea ce privește căile de atac nu este contrară acestui principiu atâ timp cât ele asigură egalitatea juridică a cetățenilor în utilizarea lor
- instituirea regulilor de desfășurare a procesului în fața instanțelor judecătorești, deci și reglementarea căilor de atac, este de competența exclusivă a legiuitorului
- Accesul liber la justiție trebuie pus și în contextul consacării în dreptul român a medierii, o procedură facultativă, informală, amiabilă, confidențială și desfășurată în prezența unui mediator.

• **PRINCIPIUL APLICĂRII DISPOZIȚIILOR CONSTITUȚIONALE PRIVIND DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE FUNDAMENTALE ÎN CONCORDANȚĂ CU TRATATELE LA CARE ROMÂNIA ESTE PARTE**

- drepturile și libertățile fundamentale trebuie *interpretate și aplicate* în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte (art. 20 alin. 1)
- Normele constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor nu vor fi însă înlocuite de plin drept de reglementările internaționale în materie
- așa numitul control de convenționalitate este în fapt tot un control de constituționalitate

• CLASIFICAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE

- ambele se manifestă într-un raport pe verticală, fiind invocate și opuse statului
- *Libertatea* se deosebește de *drept*, prin aceea că desemnează posibilitatea recunoscută titularului acesteia de a avea sau de a nu avea un anumit comportament, independent de acțiunea pozitivă a celuilalt subiect al raportului juridic, care are o singură obligație, negativă, de a se abține de la orice act care ar putea împiedica exercițiul deplin (în limitele constituționale) al libertății.
- Nerespectarea obligației de abținere din partea statului are *eo ipso* semnificația unei restrângeri a exercițiului libertății și determină un control al observării de către legiuitor a condițiilor înscrise în art. 53 din Constituție

• **REGLEMENTAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ**

- cetățenii români vor putea invoca în fața autorităților statului român atât drepturile din Constituția României, cât și pe cele date în calitate lor de cetățeni europeni
- *se interzice orice discriminare exercitată pe motiv de cetățenie sau naționalitate*
- o Europă de cetățeni egali și solidari
- accesul liber la justiție
- *demnitatea umană*, recunoscută ca o valoare supremă
- dreptul de a intra în orice stat membru al Uniunii Europene și de a-și stabili reședința în acesta
- Dreptul la o bună administrație europeană
- Dreptul la informație și acces la documentele instituțiilor europene